

KAZAK TÜRKÇESİNİN AĞIZLARI

S.A. Amanjolov Tasnifi

3. Batı ağızları grubu

Batı ağızları grubu, Batı Kazakistan, Gurev, Aktöbe oblastları ile Kızılorda'nın kuzey rayonları ve Kostanay'ın bazı batı rayonlarını içine alır.

Amanjolov'a göre Batı ağızları grubuna Alçın boy birliğinin dili girer. Bu boylar çok eski devirlerden itibaren Aral ve Hazar kıyılarını, Yayık ve Or nehirleri boylarını mekân tutmuşlardır.

Buna göre bugün bu ağız, Oral, Gurev, Maңgıstaw, Aktöbe vilayetleri ile Kostanay, Torgay ve Kızılorda'nın bazı ilçelerini kapsar. Alçın boy birliği güneyinde Kazak Türkçesinin Güney ağızı ve Karakalpaklarla, güneybatısında Türkmenler, kuzeybatısında Tatar ve Nogaylarla, kuzeydoğusunda Kazak Türkçesinin Kuzey-Doğu ağızı ve Başkurtlarla komşudur.

Alçın boy birliği kendi içinde Alimoğlu (6 ata), Bayoğlu (12 ata), Yediuruğ (7 ata) olmak üzere üç boy birliğinden kurulmuştur. Alçınlar öteden beri diğer Kazak boylarından ayrı kalmıştır. XVII. yy. başlarına kadar Nogay Ordasına tâbi olmuş, diğer Kazak cüzlerine en son katılmıştır.

Batı ağızının şekillenmesinde Tatar ve Başkurt Türkçelerinin de etkisi dokunmuştur.

Tespit edilen başlıca ses ayrılıkları şunlardır¹:

o ~ u *soraqı ~ suraqı, domalaw ~ jumalaw, oyran ~ uyran, sonar ~ sunar, şoynaq ~ şuynaq, qoldan- ~ quldan-, qoritındı ~ qurtındı.*

ö ~ ü *ögey ~ ügey, möñirew ~ müñirew, dönen ~ dünen, nöserlew ~ nüserlew.*

e ~ i *bäyge ~ bäygi, ereges ~ eregis, kelin-kepşik ~ kelin-kepşek, kesertke ~ kesirtke.*

¹Amanjolov, S.A., a.g.m., s. 96.

ı ~ a *qudaɣy ~ qudaɣay, qajırlı ~ qajarlı, ayqıra ~ ayqara.*

a ~ u *bolar ~ bolur, maşaqat ~ muşaqat, az-maz ~ az-muz.*

ş ~ s *keleşek ~ kelesek, şeker ~ seker, şoqayuw ~ soqayuw.*

ş ~ j *keleşek ~ kelejaq, bereşek ~ berejaq, şañ-şuñ ~ jañ-juñ, qıyır-şıyır ~ qıyır-jıyır.*